

2046, dok su mnogi objavljeni kao pojedinačna izdanja kod različitih nakladnika, a neki i u više izdanja. Nakana je da sva njegova djela budu objavljena kao sveukupno izdanje (*Gesamtausgabe*), koje je planirano u 102 sveska. Ovdje, međutim, nalazimo pregled svih Heideggerovih spisa, kronološki popis djela, kao i kazalo kronološkog popisa, gdje su uključena predavanja, seminari, kolokviji, radni kružoci i pripadajući rukopisi, za njegova života objavljene pjesme, članci, knjige, govori, predavanja, nagovori, pisma. Tu je riječ i o ostavštini, o svjedočanstvima, o protokoliranim razgovorima itd.

Nedvojbeno je da već prvi svezak Heideggerova godišnjaka pokazuje da se radi o značajnom pothvatu, koji želi promišljati cjelinu i neiscrpnost Heideggerova djela, pri čemu je očita nakana inicijatora da okupe sve značajnije mislioce, koje zanima Heideggerova filozofija. Čak se čini da je ambicija i veća: okupiti sve one koje danas u svijetu žele ozbiljno i sustavno filozofirati. Jer, informacije i promišljanja koja su objavljena već u prvom svesku poznavateljima Heideggerova mišljenja i djela na jednom mjestu pružaju neiscrpan izvor, onima pak koji o Heideggeru malo znaju, a žele znati više, nude osnovne činjenice, uvide i poticaje, koji mogu biti osnova za dug, mukotrpan, ali obećavajući put prema obzorima mišljenja jednog nezaobilaznog, neiscrpnog filozofijskog uma, prema obzorima mišljenja Martina Heideggera. Pa i prema obzorima mišljenja kao takvog.

Ivan Kordić

Institut za filozofiju

Ulica grada Vukovara 54, HR-10000 Zagreb

ivan.kordic1@zg.htnet.hr

Evolucija: klasici i suvremene spoznaje, uredio Mark Ridley, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2004, 477 str.

‘Ništa što sam tada naučio (prije evolucijske teorije) nije imalo veze s velikim i zbiljskim pitanjima. Tko sam ja? Što ovdje radim? Što je svijet? Kakav je moj odnos prema njemu?’

(G. G. Simpson, *Stotinu godina bez Darwina je dovoljno*)

‘Važnost evolucije nadilazi običnu biologiju’, napisao je u uvodu zbornika radova *Evolucija: klasici i suvremene spoznaje* njegov urednik Mark Ridley. Nama koji danas živimo ta se tvrdnja čini i suviše točnom. Oduvijek, i mnogo prije prvog izdanja Darwinovog kapitalnog djela *Postanak vrsta* (1859), pitanja i pokušaji odgovora o porijeklu, strukturi i odnosu organizama plijenili su ljudsku pažnju radi snažnih implikacija koje posjeduju o porijeklu čovje-

ka, smislu života, bivanja, njegovoj prirodi i budućnosti. Međutim, u posljednjih nekoliko desetljeća, razvojem genskih tehnologija po prvi puta su se počele otvarati mogućnosti neposrednog zadiranja u materijalne osnove onoga što nas čini vrstom drugačijom od drugih; otvorile su se mogućnosti neposredne manipulacije molekulom DNK, genskim kodom i gospodarenjem budućom evolucijom čovjeka i drugih životinjskih i biljnih vrsta.

Nadalje, teorija evolucije ponovno je krupnim koracima prodrla u humanističke i društvene znanosti. Nakon ideološki nametnute pauze u nekoliko desetljeća poslije Drugoga svjetskoga rata, oblikovala su se danas empirijski uvjerljiva znanstvena područja unutar standardnih humanističkih i društvenih znanosti. Evolucijska teorija poslužila je kao podloga za pokušaje sinteze činjenica iz prirodnih znanosti s onima 'čisto' kulturalno-socijalnim i omogućila izgradnju potpunije slike o brojnijim aspektima ljudskoga ponašanja i ponašanja drugih organizama. Iako je Ridley s namjerom izostavio radove koji istražuju i objašnjavaju ponašanje organizama unutar okvira evolucijske teorije, pokušat ću naglasiti značaj njegova zbornika upravo s obzirom na teorije ponašanja, a posebno suvremene evolucijske teorijske strategije koje danas doslovno u svim humanističkim i društvenim znanostima ispituju ljudsko ponašanje. Ponašajne evolucijske značajke organizama ne mogu se odvojiti od morfoloških i fizioloških.

Mark Ridley istraživač je u Skupini za istraživanje životinjskog ponašanja čiji je voditelj Richard Dawkins pri Odsjeku za zoologiju na Sveučilištu Oxford. Autor je nekoliko stručnih i popularnih knjiga na području evolucije životinjskog ponašanja. Međutim, posebnu pažnju potrebno je pružiti vrlo cijenjenom udžbeniku *Evolucija* (2003) koji polako preuzima ulogu standardnog udžbenika na sveučilištima diljem svijeta. *Evolucija: klasici i suvremene spoznaje* najjednostavnije se može predočiti kao Ridleyjeva osobna knjiga lektire, knjiga tekstualnih izvadaka iz temeljnih djela na području evolucijske teorije. Kako Ridleyjev znanstveni status i ugled nisu nimalo upitni, njegovo ime pruža pouzdan pečat ispravnom odabiru značajnih tekstova u nepreglednom oceanu primarne i sekundarne literature u području evolucijske biologije posebno i evolucijske teorije općenito.

Potrebno je pohvaliti i Ridleyjev uređivački program. Tri su osnovne ideje, prema njegovim riječima, vodile Ridleyja pri uređivanju zbornika. Prvo, želio je uključiti što više izvadaka iz empirijskih znanstvenih radova. Često smo svjedoci zbornika ispunjenih međusobno suprotstavljenim teorijskim apstraktnim raspravama. Iako je uvijek za pohvalu uvrštavanje suprotstavljenih znanstvenih perspektiva i svjetonazora, ukoliko se ne pruže informacije o stupnju njihove empirijske utemeljenosti, nije jasno kako će se koliko-toliko neupućen čitatelj prikloniti ovoj ili onoj strani. Drugo, Ridley je uključio isključivo velike autore, 'najveće ljudske umove', a izbjegao 'derivativne autore'. I treće, želio je postići sintezu klasičnog i suvremenog. Želio je prikazati temeljna djela koja su uspostavila disciplinu i djela koja joj danas daju pečat.

Evolucija: klasici i suvremene spoznaje sastoji se od deset poglavlja. Prvo poglavlje 'Od Darwina do moderne sinteze' donosi zanimljivi izvadak iz neobjavljenog Darwinova rada i pisma, te radove klasičnih autora 'herojskog razdoblja', razdoblja sinteze evolucijske teorije sa mendelijanskom klasičnom genetikom. Vrlo je važno drugo poglavlje 'Selekcija na djelu' u kojemu se prikazuju rasprave o dvama ciljevima istraživanja selekcije, nejednakom preživljavanju jedinki i relativnom reprodukcijom uspjehu i kvantitativnim vrijednostima podobnosti raznih vrsta jedinki. Jesu li molekularni mehanizmi važnija sila evolucije od prirodne selekcije? Neutralna teorija predstavlja jednu od najzanimljivijih kontroverzija u novijoj povijesti evolucijske teorije. U trećem poglavlju 'Neutralni drift u molekularnoj evoluciji' posebno treba izdvojiti izvadak iz članka osnivača neutralne teorije Motooa Kimure.

Ishod prirodne selekcije je adaptacija. Četvrto poglavlje 'Adaptacija' odnosi se na tri problema. Što znači adaptacija? Klasično shvaćanje utemeljitelja populacijske genetike R. A. Fishera glasi: 'Organizam se smatra prilagođenim određenoj situaciji, ili ukupnosti situacija koje čine njegov okoliš, samo u onoj mjeri u kojoj možemo zamisliti skup malo drugačijih situacija ili okoliša u kojima bi životinja u cjelini bila slabije adaptirana; i jednako tako samo u onoj mjeri u kojoj možemo zamisliti skup malo drugačijih oblika života koji bi bili slabije prilagođeni tom okolišu.' Drugi problem adaptacije je brzina njihova nastanka. Mikromutacionisti zastupaju stajalište prema kojemu do promjena dolazi postupno, a makromutacionisti tezu da adaptacije nastaju naglo. U nekoliko izvadaka pokazana su stajališta znanstvenika koji su zastupali neku od verzija navedenih dvaju gledišta. Zbog čega je adaptacija važna? Izvrstan odgovor na to pitanje, koje je ujedno treći problem o kojemu se raspravlja u poglavlju o adaptaciji, pruža filozof Daniel C. Dennett u izvatku iz knjige *Darwinova opasna ideja* koju svakako treba u cijelosti preporučiti.

Posljedica prirodne selekcije i adaptacija je bioraznolikost. Oduvijek je kategoriziranje bogatstva raznolikosti živoga svijeta predstavljalo veliki problem u evolucijskoj teoriji. Do bogatstva raznolikosti organizama dovodi proces specijacije. Nekoliko primjera različitih stajališta o tom problemu donosi peto poglavlje 'Bioraznolikost'. Međutim, kako možemo znati iz koje je vrste zajedničkog pretka specijacijom došlo do dvije, ili više novih vrsta. O tehnikama i metodama koje pomažu pri odgovaranju na to pitanje govori se u šestom poglavlju 'Rekonstruiranje prošlosti'. Rekonstruirati li se dovoljno vjerodostojno prošlost neke grane evolucijskog stabla možemo govoriti o makroevoluciji te grane. Evolucijskim biologima (prvenstveno paleontologima) su pritom od velike važnosti fosilni ostaci. Sedmo poglavlje 'Makroevolucija' govori o istraživanju evolucijskih događaja koji su trajali i nekoliko stotina milijuna godina. Poglavlje 'Studije slučajeva', osmo po redu, donosi izvatke iz nekoliko izvanredno zanimljivih i raznolikih radova. Kao posebno zanimljiv i provokativan izdvojio bih rad P. B. Medawara 'Jedan neriješen

problem biologije' o evolucijskom značaju činjenice starenja organizama. Teme dosadašnjih poglavlja dovode nas do zasigurno popularno najkontroverznije teme, evolucije čovjeka. Pretposljednje, deveto poglavlje 'Evolucija čovjeka' govori o povijesti ljudske evolucije, genetici postojećih ljudskih populacija, evoluciji medicine i jezika.

'Sljedeći osobit aspekt teorije evolucije jest da svi misle da je razumiju. Mislim na filozofe, društvene znanstvenike i tako dalje. Zapravo je vrlo malo ljudi razumije, onakvu kakva jest, pa čak i onakvu kakva je bila kada ju je Darwin izrazio, a još manje onakvu kakvom je danas možemo razumjeti u biologiji.' Oštra je to kritika evolucijskog biologa J. L. Monoda znanstvenika s područja humanističkih i društvenih znanosti iznesena u izvatku koji je Ridley uvrstio u posljednje, deseto poglavlje svoga zbornika 'Evolucija u obrazovanju, etici, filozofiji i religiji'. Iako bi se očekivalo da kao osoba koja dolazi iz područja čije znanstvenike Monod kritizira reagiram negativno, imajući relativno dobar uvid u stanje suvremene literature koja sadrži istraživanja i rasprave, kritike i apologije, u područjima humanističkih i društvenih znanosti koja obrađuju evoluciju, moram se s njim složiti. Svoje ću slaganje s Monodom obrazložiti pomoću primjera prihvatanja jednoga rada kojega je Ridley uvrstio u svoj zbornik. Ujedno će mi to obrazlaganje pomoći kao osnovni motiv preporuke zbornika *Evolucija: klasici i suvremene spoznaje*.

Članak 'Trompe Svetoga Marka i panglosovska paradigma: kritika adaptacionističkog programa' autora S. J. Goulda i R. C. Lewontina Ridley je uvrstio u poglavlje o adaptaciji. Gould i Lewontin posvetili su više od tri desetljeća svoga popularno-znanstvenog rada kritici primjene evolucijske teoriji pri objašnjavanju ljudskog ponašanja. Iako su u tom kritičkom programu objavili mnogo radova, navedeni članak predstavlja krunu njihovih pokušaja da omalovaže nastojanja znanstvenika koji su uporabili evolucijsku teoriju za približavanje prirodnih i društvenih znanosti i stvaranje potpunije slike o ljudskom ponašanju. Važno je napomenuti da sami nikada nisu pružili suvislu i znanstveno relevantnu teorijsku alternativu, osim općeg, neprestano ponavljano stava da rade na izgradnji 'marksističke biologije'. Članak je išao kao 'voda na mlin' brojnim kritičarima evolucijskih teorija ponašanja, posebno onim znanstvenicima koji su zastupali takozvani izolacionistički standardni model društvenih znanosti prema kojemu se ljudsko ponašanje, međudjelovanje i društvo mogu istraživati i objašnjavati isključivo putem socio-kulturalnih (socijalizacijsko-razvojnih) činitelja.

Bilo je dovoljno pročitati 'Trompe Svetoga Marka i panglosovska paradigma' da bi se postalo kompetentan kritičar adaptacionističke metodologije posebno i evolucijske teorije uopće. Međutim, velika većina biologa dočekala je rad negativno kao skup iskrivljenih interpretacija, proizvoljno navedenih činjenica, pa čak i kao osobno uvredljiv. Prema mome mišljenju, najbolju kritiku navedenog članka dao je nedavno preminuli evolucijski biolog Ernst Mayr, čovjek koji je prije više od 70 godine sudjelovao u sintezi

mendelijanske genetike i darvinovske evolucije, u radu *Kako provoditi adaptacionistički program?* (1986).

Međutim, nisu samo kritičari iz standardnog modela društvenih znanosti koji su upijali Gouldove i Lewontinove umotvorine pokazivali elementarnu zaklnutost poznavanja osnovnih djela s područja evlucijske teorije. Mnogi novonastali odsjeci za evlucijske teorije unutar društvenih znanosti na brojnim svjetskim sveučilištima ne smatraju svrsishodnim u svoje obrazovne programe uvrstiti poduku iz klasičnih djela evlucijske teorije. Stoga zbornik radova Marka Ridleyja *Evolucija: klasici i suvremene spoznaje* predstavlja ne literaturu 'za one koji žele više' već prečac za početak snalaženja u golemom području evlucijske teorije i otkrivanje genijalnih ideja koje nije potrebno ponovno otkriti. *Evolucija: klasici i suvremene spoznaje* je stoga 'nužna' knjiga ne samo za one koji se bave, ili žele baviti evlucijskim teorijama ponašanja unutar humanističkih i društvenih znanosti, nego i za one koji takvo bavljenje žele kritizirati.

Josip Hrgović

Institut društvenih znanosti 'Ivo Pilar'

Marulićev trg 19/I, HR-10000 Zagreb

josip.hrgovic@pilar.hr

Keith Ward, *Bog: vodič za zbunjene*, preveo Saša Novak, Naklada Jeksenski i Turk, Zagreb 2004, 216 str.

Koncem prošle godine na hrvatskom je objavljena knjiga s neobičnim naslovom *Bog: vodič za zbunjene* (*God: A Guide for the Perplexed*). Drugi je dio naslova posuđen od srednjovjekovnog filozofa Mojsija Majmonida (1135–1204) koji je pod takvim naslovom napisao knjigu 1190, a imala je zadatak spojiti biblijsku objavu Boga s Aristotelovom filozofijom.

Slično je i naš autor Keith Ward, profesor iz Oxforda, napisao knjigu za koju se ne može od prve reći je li to filozofska, teološka knjiga, ili pak neke druge vrste. U njoj ima govora o filozofiji i filozofima, ali i o religijama pa i onim jednobožačkim. Knjiga se obraća ljudskom iskustvu te ga pokušava na razne načine izlagati. Tako dolaze do izražaja i različite vrste ljudskoga znanja: od sjetilne spoznaje pojedinačnih predmeta do mistike. Pritom autor s lakoćom ulazi u najteže probleme a da ne simplificira uvjerenja znanstvenika, filozofa i religioznih ljudi o kojima govori.

Knjiga je, zapravo, sastavljena od pitanja tako da se iznose različita mišljenja i stajališta, a čovjek ostaje *zbunjen* ako ih sve želi svesti u neku harmoničnu cjelinu. U jednu ruku, moglo bi se govoriti o tezama i antitezama